

”“

Japonská literatura – 1. přednáška

PLÁN KURZU

- obeznámit Vás s dějinami japonské literatury
- ne jenom „*autor – dílo – rok*“, ale získat jistý vnitřní pohled a osobní **pocit** z děl
- déle se přistavíme u klasické poetiky, poezie a dramatu nó, jelikož tu Vám ze své praxe a odbornosti mám mnohem víc co předat, než se dočtete ve vydaných příručkách

ZDROJE

- na ISu máte 3 všeobecná díla k problematice
 1. starší pražská (UK) skripta *Japonská literatura I. a II.*
 2. esejisticky poňatou *Japonskou literaturu* (do 19. století) od Zdenky Švarcové
 3. praktický slovník (miniencyklopedii) *Slovník japonské literatury* od Vlasty Winkelhöferové
- Tyto publikace Vám poslouží jako možný doplněk mojich přednášek. Pokud ale, v kovidové krizi, uznám za vhodné přímo integrovat do výuky některou část z těchto publikací (místo toho, abych Vám v-podstatě-to-samé přikládal jako extra přednášku do Studijních materiálů), tak Vám to explicitně oznámím, včetně stran, které si máte nastudovat.

-na ISu máte další četbu, která je **povinná** – jde o díla *Příběh prince Gendžiho* (Murasaki Šikibu) a *Bóččan* (Nacume Sóseki).

Začněte **četbou Gendžiho 1. díl.** (Pokud to u některého z Vás vyvolá touhu pokračovat v četbě dál, napište mi a poskytnu Vám na IS-u další díly.) Tu získáte více-méně představu o stylu díla, o charakteru hlavní postavy a o jeho osudu. Pak si přečtete **poslední dvě kapitoly díla (č. 46, 47)**, u kterých se jednak dovíte o dosti enigmatickém, řekl bych až prapodivném a kontroverzním, závěru díla, ale také můžete pocít rozdílnost stylu, která je pozorovatelná i ve Fialově překladu, a tak pochopíte, proč existují názory, že závěr díla dopsal někdo jiný, možná dcera dvorní dámy Murasaki Šikibu.

Teprve pak přejděte k *Bóččanovi* od Nacume Sósekiho. Jde o dílo z raní moderné literatury (1906) a získáte tak zajímavý kontrast v pojetí dvou japonských literárních hrdinů s rozpětím devět set let.

Při četbě obou děl si dělejte poznámky, případně (pokud si je vytisknete) si podškrtněte místa, která Vás zaujala. Nakonec si tyto poznámky a své dojmy a úvahy zkompletujte do krátkého textu (1-2 normostrany), který mi koncem semestru (nejpozději ke zkoušce) **odevzdáte**.

ZKOUŠKA

Podmínkou zkoušky jsou odevzdané eseje z četby *Gendžiho* a *Bóččana*. Zkouška pak bude pravděpodobně ústní (buď přes MS Teams nebo osobně).

LITERATURA

se má **hlavně číst**. Debatovat a učit se **o ní** má smysl teprve tehdy, když jsme ji četli.
JMÉNA AUTORŮ

bude jich mnoho a bude „výzva“ si je zapamatovat. Je vhodné:

-učit se jména v japonském původním pořadí, aby se Vám to nepletlo, které je které.
-vnímat příjmení (rodové jméno) a čerpat informaci z přípony –no, že jde o příslušníka dvorských knížat *kuge*.

-některá jména nemají příjmení (Murasaki Šikibu) nebo vlastní osobní jméno (Nacume Sóseki). Někdy jde o pseudonyma (u Nacumeho je *Sóseki* pseudonym), přezdívku (*Murasaki*) nebo titul (*šikibu* je vlastně jenom přípodnový titul: „Murasaki-šikibu“)

Číst tradiční dílo literatury pocházející z kultury, kterou neznáme, není lehký úkol.

Japonská literatura představuje **jednu ze starých literatur** světa. Není úplně z nejstarších (jako sumerská, akkadská, řecká, indická, čínská), ale přece jenom stará. Prostřednictvím **zachovaných** (mnohá se stratila!) literárních děl máme možnost se dostat do dávných dob a zažít je i dnes a trochu pochopit, jaký byl tehdy svět jiný a jak lidé jinak mysleli.

U japonské klasické literatury je to hlavně návštěva tednějšího Císařského dvora:

1. vidíme, že „skvělost“ této kultury a doby je relativní
2. není to úplně „svědectví o době“! Vždy je to **výpověď autora**, tj. někoho, kdo tehdejší dobu konkrétně vnímá a konkrétně obráží **svým způsobem**.

Literaturu můžeme chápat jako:

- moudrost
- svědectví
- zábavu

Svědectví – o době, o zemi, o lidech (zvláštní dialogy Japonců v překladu často jsme schopni chápat až potom, když Japonce poznáme osobně a vidíme, jak se přirozeně vyjadřují). Také svědectví o autorovi. O jiném díle (literární komparace). A také, v neposlední řadě – o nás samých (každý si v díle nachází něco svého – literatura jako do-jisté-míry náš odraz).

Zábavu – rozptýlení a příjemné trávení volného času; estetické vyžití; vědecké vyžití.

LITERATURA V JAPONSKÉM PROSTŘEDÍ

Japonci rádi čtou a rádi píšou. Souvisí to i s jejich poněkud sníženou bezprostřední komunikabilitou, takže rádi komunikují přes zprostředkované médium.

Fascinace čínským znakem – „kouzlo (čaro) znaku“ – stály na počátku literatury

Vedle japonsky psané literatury nesmíme zapomínat na **kontinuitu čínsky psané literatury**, od nejstarších dob až doposud.

KONTINUITA a KOMPAKTNOST

Kontinuita – literatura psaná od 8. století v jednom jazyku (japonštině, klasické čínštině) je zřídka. Takových literatur není mnoho (čínská, řecká).

V Japonsku literatura hned záhy zapustila kořeny a nikdy už nezanikla - na rozdíl třeba od Slovenska, kde Konstantinos a Methodios z Thessaloniky přinesli literární kulturu, ale král Svatopluk ji pak zakázal a Methodiovy žáky vyhnal, čímž Slovensko (velkomoravské Nitranské knížectví) zůstalo bez literatury a vlastní písemné tradice téměř tisíc let.

V JL staré není vyčleňováno a nahrazováno novým. **Staré s novým koexistují**. Podobně žijí estetické normy a pojmy jako *mono-no aware*, *júgen*, *wabi-sabi* či *iki*.

Tyto kontinuity budeme sledovat i v literárních žánrech a básnických formách. **Tanka** existuje pořád, od nejzazších počátků slovesnosti (izumoská píseň božstva Susano) až do

dneška. Naplnila 21 císařských antologií poezie, a kromě nich existuje množství „soukromých sbírek“ od jednoho autora. **Haiku** vzniklo pozoruhodným vývojem z tanky, a také existuje podnes.

Teoretik japonského umění Kató Šúiči to nazývá **kumulativní vývojový model**. Dále identifikuje v JL:

KONKRÉTNOST, DVOJJAZYČNOST a LOKÁLNOST

Konkrétnost: tendence zachytit bohatství života konkrétně, prostřednictvím detailu-představujícího-celek (tzv. *pars prō tōtō* (lat. = část za celek)), nesystematicky, emocionálně.

V Japonsku představují dějiny literatury jakoby dějiny myšlení a cítění.

Ve srovnání s Čínou, kde se literatura stala samotnou filozofií, přebrala v Japonsku literatura roli filozofie.

Dvojjazyčnost: klasická čínština versus japonština – od 7. až do 19. století.

Lokálnost: literární život soustředěný kolem dobového hlavního města – spisovatelé i čtenáři (Kjóto, Tókjó)

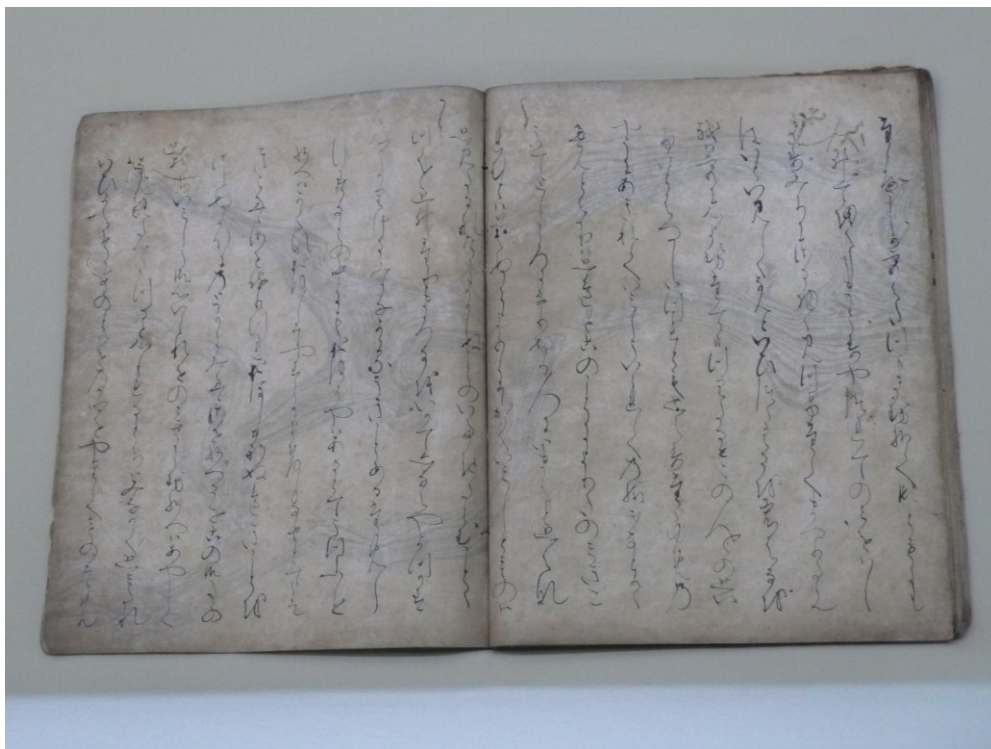
cesty – spojované s fiktivností a fantazií. Čínští básníci popisovaná místa skutečně viděli, žili v nich; japonští často chválili místa na venkově, které nikdy neviděli. Proto prvek *cesty* (**tabi**) má i odstín dobrodružství, něčeho neobvyklého - hra s fantazií.

PODOBY KNIHY

svitek (*kansu(bon)*, *makimono*, *makihon*)

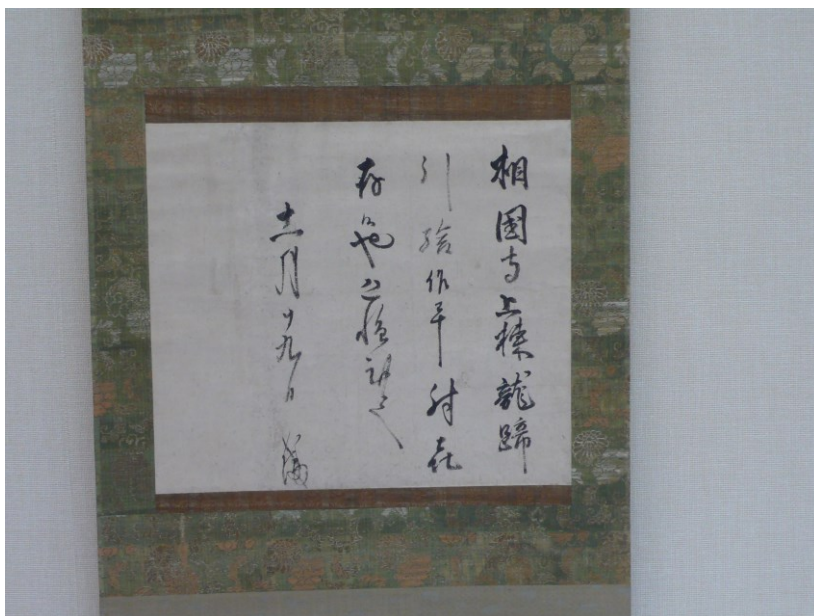
skládaná kniha (*sóši*, *todžibon*) – svitek poskládan a sešit jako leporelo, dá se v ní listovat jako v naší knize.

emakimono – ilustrovaný svitek

jako umělecký předmět může sloužit vystřižená část svitku a upravená jako závěsný svitek – *kakemono*, *kakedžiku* (první výraz se používá víc na Západě, druhý v Japonsku).

Vyjadření pocitů – často intersenzuálně (vněm jednoho smyslu metaforicky prostřednictvím jiného smyslu, např. vůni prostřednictvím obrazu, a pod.)

Nacume Sóseki: *Bótčan* (Lidová knihovna sv. 53, nakladaelství Pavel Prokop, Praha. s. 95¹):

V tu chvíli ozval se od vchodu dívčí smích a hlas, a když jsem se tam mimoděk otočil, děvče jako lusk vstupovalo na nástupiště. Byla to krasavice vysoké postavy, s bílou pleťí a hlavou nadělanou podle poslední módy; (...).

*Nevyznám se mnoho v ženské kráse, ale zde mi nikdo nepotřeboval nic říkat a hned jsem sám poznal, že je to dokonalá krasavice. Měl jsem **dojem, jako bych svíral v rukou broušený flakon s voňavkou a zahříval jej svými dlaněmi.***

MYTOLOGICKÝ POČÁTEK JAPONSKÉ LITERATURY

Za **počátek** básnění, tanky a literatury (spíš slovesnosti) vůbec se považuje tanka božstva Susanoo, když sestoupil z Nebes do Izuma a tam vystavěl své pozemské manželce rezidenci:

Kodžiki - Vek bohov

v osmoroblačnom
Izume osmipalác
pre svoju ženu
osmipalác postavím,
veru osmipalác len!

(překlad Ivan Rumánek. In: *Kvety srdca* s. 77)

¹ Nacume Sóseki. *Bótčan*. Lidová knihovna sv. 53. Praha: nakladaelství Pavel Prokop, Praha. s. 95.